

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 19. avgusta 1863. ~

Gospodarske stvari.

Murbina reja na Gorenskem.

Veselo je bilo viditi letošnjo spomlad, kako pridno so Gorenci laške murbe sadili. Res ni bilo skoraj soseske, da bi ne bil ta ali uni murb sadil. Al žali Bog! kako človeka zdaj žalost tare, ko vidi ali sliši, da je teh spomladi sajenih murb le malo ozelenelo!

Gotovo si bo marsikdo mislil, posebno tak, ki mu je vsaka novina trn v peti: z murbo na Gorenskem ne bo nič! Al potrpi, dragi prijatelj! saj ti tudi drevo ne pade na en mahljej! — Da se lepi in pripravi prostori ne bodo tako dolgo nasadili z murbami, dokler bodo ljudje le po laškem drevji gledali, tudi jez rečem; zakaj laške murbe, ako so kaj vredne, so večidel drage, da jih le bogatini na stotine kupovati morejo.*) Manj premožni posestniki pa, ki jim spomladi večidel še za davek denarja pomanjkuje, une mило gledajo in pravijo: „Mi jih bomo pa drugo spomlad kupili“. Res, spomlad pride — denarca pa le zopet ni; — in tako odlašajo leto za letom, prostori za murbe pa le prazni ostajajo.

Prijatli, koliko časa bote tedaj še odlašali murbe saditi!

Na to vprašanje vam hočem sam odgovoriti: Odlašali bote gotovo tako dolgo, dokler si za 20 kr. več sto murbic ne kupite. Bote pa rekli: „Več sto za 20 krajcarjev! Hecajte! toliko pa že premore moja mošnjica; saj te male krajcarje si tudi lahko pri tobaku pritrkam; — kje le so na prodaj?“ Glejte, ravno zdaj vam ponuja kmetijska družba v Ljubljani dobro murbino seme lot po 20 krajc.; kupite in sejte ga prihodnjo spomlad v dobro zemljo in imeli bote v malo dneh več sto murbic, ki bodo v treh letih tako velike, kakor so laške po 3—4 groše. Ali ni tedaj nes pametno, da toliko denarja dajemo Lahom za murbe, ktere si lahko sami z malo trudom in malo krajcarji izrediti moremo.

Da pa ne mislite in ne godrnjate, da ste murbe predrago plačali, ki so vam iz semena izrastle, vam v tolažilo še nekaj povem: Drugo spomlad, ko bote murbice na večji prostor presajali, jih varno izkopljite, da jim ne bote koreninic potrgali, zakaj te koreninice, ki jih bote deblicem enmalo prirezali, morete zopet v zemljo posaditi, in kmalo vam bodo nove murbe iz zemlje prirastle, in gotovo se bo vsak čudil, da je za 20 krajc. toliko murb.

Mesca malega srpana se pa murbice dajo tudi za-

gatiti, kakor nageljni ali klinčiki. To bom pa drugi pot bolj natanko popisal. Kako se pa murbe sejejo in kako se dalje ž njimi ravna, vam morejo morebiti vaši šolski učeniķi povedati, ali pa si kupite in berite bukvice z imenom: „Nauk murbe in svilode rediti in svilo pridelovati.“ Po tej poti si morete v kratkem času toliko murb zarediti, da se bo moglo kdaj reči: Murba bogatí našo deželó. Jaka.

Odprto pisemce o sviloreji.

Ljube „Novice“! Obljubila sem vam, da bodem vam še pisala. Obljuba dolg dela. Svojemu stricu Pužmanu sem kupca za svilno seme dobila. (Katrice begunska je svoje kokone pomorila.) Za funt semena tako zdravih kokonov, kakor so gorenski, ponuja 50 gold. Ako vsaki funt kokonov semena dá lahko unčo*), veljá po gori rečeni ceni funt kokonov ali pa semena lahka unča talijanska po 2 gold. 38 kr. To je v primeri z lansko ceno predober kup; zato je potreba še kje drugej po kupcu pokukati. Gotovo bi se seme dražje prodalo, ako bi bil Talijan črve ali pa metulje vidil ter se njih zdravja prepričal. Zato naj drugo leto, kdor bo imel zdrave črve, to stvar v kakem talijanskem časopisu naznani. Dobro je sicer, da tudi „Novice“ kaj o tem povedó; al ker se Talijan razun svojega in francoškega jezika ne učí drugih jezikov, je treba, da mu po njegovem kramljamo. — Zdaj pa še nekaj družega. Talijani so jo v sviloreji deleč prignali; oni seme za gotovo poznajo, ali je bolno ali zdravo, in kakovo bode zdravje prihodnjih črvov. Pisal nam je neki Talijan to-le: „Seme J-ovo smo v preskušnji milanski poskusili; tako zdravo je, da med sto črviči bode komaj eden bolan; seme N-tovo smo tudi poskusili, pa med sto črviči bode komaj deset zdravih.“ Letos Talijan seme poskuša, in po poskušnji ga plača kar najnižje more; drugim ga pa prodá, kar najdražje more — po 8, po 10 goldinarjev. Ako o tej preskušnji kaj več zvem, vam bom pač rada pisala.***) O „svili ubogih“ kaj povedati, sem vam tudi še dolžna.

V Beršecu 10. avgusta.

Minca.

Zakaj se mora več za sadjorejo skrbeti, in zakaj se dá sadjoreja le po šolah na višo stopnjo povzdigniti?

Vsak človek ima sadje rad, naj je sirovo, suho ali ukuhanó. S sadjem je tedaj veliko kupčije. „Novice“

*) Da so iz Laškega nam pripeljane murbe drage, ne bi rekli; al to je res, da niso listi naših gor, in da so jim včasih že vse korenine vsahnile, predno pridejo k nam.

Vred.

*) Lahkih laških unč ima en funt 21, težkih pa 12.

Pisateljca.

**) Pač dobro bi došla tudi našim svilorejcem ta vednost!

Vred.

so že večkrat od taci gospodarjev pripovedovale, ki so na leto samo za češplje sirove in suhe čez 1000 gld. skupili. Sadjorejec pa ne vleče lepega dobička samo od sadja, ki ga menj ali več na leto pridela, ampak tudi les mu vrže lep dobiček.

Naši gojzdje se od leta do leta bolj izsekujejo, železnice in parne mašine požrejo veliko veliko drv, gojzdno gospodarstvo premalo skrbi, da bi se izréjene plehe z mladim drevjem zopet zasadile; zato bi bilo želeti, da bi se tej napaki z rejo sadnega drevja kolikor toliko v okom prišlo.

Ondi, kjer je obilo in lepih sadnih vrtov in sadišč sadnega drevja, se tudi čbeloreja dobro ponaša, in tudi je velik dobiček za gospodarstvo. Da je sadjoreja sploh v našem cesarstvu na tako nizki stopnji, tega je najbolj to krivo, da so naši kmetiški gospodarji vse premalo izurjeni in podučeni v sadjoreji; malo vejo, kako sadne drevesa gleštat in zdrave ohraniti; k večjemu jim suhe veje klestijo, in namesti da bi jih pri deblu pričelili, jim pusté po pednji dolge strklje, kateri se sčasoma globoko v deblo posušé, da se drevesa dostikrat pereči ogenj loti. Nevedni kmet dostikrat blodi, da drevesa čistiti, jim gosence oberati, jih umno obrezovati, jim okrog debela, če je potreba, bolje in rodovitneje prsti nasipati itd., ni samo jako zamudno, marveč še celó nepotrebno delo. Zato mu pa tudi v malo letih najlepši vrt konec vzame.

Starejega človeka je pa težko napraviti, da bi se umne sadjoreje naučil; zato se mora kmetiški fant že v šoli, v svoji mladosti, vsega tega privaditi in naučiti, ako si hoče sadnega drevja zarediti za stare zobé.

Skušnje učé, da se fantiči cepljenja sadnih dreves s posebnim veseljem poprimejo, se ga naglo in prav lahko naučé, in da vsak deček za hudo kaznen drži, če ga učitelj zastran neukretnosti ali kake nespodobnosti od omenjenega praktičnega poduka odvrže. Če pa deček vidi, da se je cep prijel in da se vrlo ponaša, je tega on tako vesel, da drevesce sam s posebno skrbjo redi in varuje. Med tem, ko se otroci vsaki dan nekoliko časa z drevesci kratkočasijo, ne mislijo na postopanje in njega škodljive nasledke, dobijo veselje in ljubezen do dela in postanejo pošteni in vestni ljudje.

Prihodki, ki učitelju iz tacega poduka prihajajo, niso majhni; ker na tem potu si zaredi v nekoliko letih lastno drevesnico, iz ktere po umnem oskrbovanji vsako leto more znamenit dobiček vleči in svoj dostikrat revni stan zboljšati.

0 goveji kugi na dalje.

Še očitnejše kakor skušnja v Preloki (v črnomaljskem okraji) je skušnja v Zagurji (na Notranjskem) potrdila, da goveja kuga in ovčja kuga je edina bolezen. Ker v Avstrii se dosihmal še ni to skušilo, da bi se bila ovčja kužnina cepila (impfen) v goveda, je c. k. ministerstvo izročilo to skušnjo dr. Bleiweisu. Iz cesarske kase se je kupilo v Zagurji troje goved, ki so se zaprle v samotno ogrado in ondi cepile 21. julija s kužnino ovčjo. 30. julija je zbolela cepljena krava in poginila 3. avgusta za prav očitno govejo kugo. Ostale dve govedi ste zbolele pozneje (brž ko ne okužene po prvi cepljeni) tako hudo, da so ju dali pobiti 12. dne t. m. — Skušnja ta ni le važna o znanstvenem oziru, temuč tudi za to, ker zdaj še le ljudstvo verjame, da tudi ovčja bolezen je to, kar je goveja kuga; poprej so zmiraj le rekli: „Saj to ni ta bolezen; ovác je vsako leto nekoliko pocepalo, pa tudi letos“. Zdaj so sami vidili, da se ni norčevati z ovčjo kugo.

Po dopisu c. kr. zagrebške general-komande od 9. dne t. m. odjenjuje goveja kuga v granici vojaški, tako, da le v dveh polkovinah (gradiškanski in ogulinski) se še dosti ne manjša, v vseh družih pa je že na pol menj; zlasti v sluinski in 1. banski polkovini je začela zlo odjenjevati. Ravno tako se tudi ovčja kuga na bolje obrača.

Tudi iz turške Bosne se slišijo boljše novice; sicer pa nečimerni Turčin še zmiraj meče mrhe v vodo; kontumacijstvo v Brodu je en sam dan zapazilo 20 mrh v Savi. Da bi vas vrag nabasal! Sliši se tudi o neki konjski kugi med Bosnjaci. Brž ko ne je poletinski črm (bolezen na vranci.)

Kratek razgovor o važnosti trgovine in brodarstva.

(Konec.)

Brodarstvo je: 1. meddeželno, kadar se brodari po jezerih, po rekah in po strugah (vodotocih ali kanalih); 2. pribrežno ali primorsko, kadar se brodari le med obmorskih mestih ene in iste dežele, in 3. pomorsko, kadar se brodari po odprtem širocem morji. Brodarenje imenovano pod št. 1 in 2 je bilo izprva najbolj navadno, ker je tudi po vsem naravno.

Brodarenje po odprtem ali širocem morji je bilo mornarjem od začetka zeló nevarno; pripetilo se jim je večkrat, da so zabredli in prišli v zadrego ali nesrečo; njihove ladije, zlasti ob hudih vetrovih, so zahajale v plitvo morje, iz kterega niso se mogle lahko zopet izmuzniti, ali pa so naletale na skale skrite pod vodo in se ob njih razbile, ali so se zasukale na napčne strani, ki so bile nasprotne njihovemu namenu. Da bi se tega ogibali, še zvezde, sicer njih zanesljive vodnice, jim niso zmiraj po sreči in po potrebi stregle, ker jim so ostajale večkrat zakrite po črnih oblacih; niso tedaj mogli gledati na-nje, da bi jih rešile iz stiske. Vse to je sililo mornarje izmišljati in iskati si pripomočkov, da bi si zlažsali in zavarovali brodarenje. Kmalu so se prepričali, da za ta cilj razun zvezdoznanstva ali astronomije jim je treba pripravnosti in ročnosti v ravnanji z jadri, in tedaj v pravi porabi vetrov, da bi si z njihovo pomočjo ladijo obračali, kakor bi jim bilo po godu. Treba jim je bilo poznati razne morja, da se ogibajo nevarnih krajev, in pa razne strani zemlje, da vejo kam brodariti. Po tem so si še le zboljšali in dovrševali umetnost in sposobnost v brodarstvu. Ali tisto se je prav še le zgodilo po znajdbi magnetične igle (magnetičnice) in pa severnice, kakor tudi po napravi zemljopisnih kart — to je, kart, na kterih so zaznamnjane ali narisane razne strani sveta ž njihovimi gorami, rekami, jezери, ravninami, mesti itd. To so bili pglavitni pomočki vsem mornarjem. Magnetična igla, to je, podolgast in tesen kosček kaljenega jekla, ki ima moč železo na se vleči, in je z enim koncem po svoji naravi zmiraj obrnjen proti severju, z drugim pa proti jugu, kadar visi navpik na jeklenem žebličku, in pa severnica, to je, nek krožec postavljen na zadnjem koncu ladije, kateri nam kaže v malem obzor ali podnebje, to je, kraj zemlje, na kterem se zdi naslonjeno nebo, kadar gledamo daleč po njem okoli sebe, ste napravi, ki ste za mornarja zveste in zanesljive voditeljci po morji. Obedve skup se kličete kompos. Na severnici je zaznamnjeno, kje da je sever, jug, izhod in zahod solnea, kakor tudi drugih 28 vmesnih strani sveta ali 28 vetrov. Ker magnetična igla, nasajena v sredi severnice na gori omenjenem žebličku, kaže z eno ostjo (z eno špico) zmiraj le proti severju, z drugo pa zmiraj proti jugu, tako, da naj se ladija obrača kakor koli hoče, mornar po njej in pa s pomočjo zemljopisa ali poznanstva zemlje